

Overheid, kindbescherming en ‘het belang van het kind’

B. Kruithof*

Ouders zijn niet altijd geschikt of in staat om hun kinderen op te voeden. Meestal vinden ze dat niet zelf, maar vinden anderen dat: schoolmeesters, hulpverleners, artsen. Dat is niet van vandaag of gisteren. De eerste Nederlandstalige onderwijzershandleiding uit 1591 van Valcooch, schoolmeester te Barsingerhorn, laat al zien dat ouders en professionele opvoeders nogal eens met elkaar kunnen botsen in hun benadering van de kinderen:

‘D’ouderen ghevense hedendaeghs al haer willekens,
Men straft haer niet, men spaert haer billekens.’ (De Planque, 1926, p. 215)

Toegeeflijkheid van ouders die hun kinderen verwennen: het is de schoolmeester een doorn in het oog. Zorgen over het gebrek aan opvoedkunde van ouders groeiden in de loop van de negentiende eeuw. Dat hing samen met de stijging van het aantal kinderen dat de lagere school bezocht. Daardoor begon het meer op te vallen dat heel wat kinderen onverzorgd waren, slecht gevoed werden en slecht opgevoed. Verwaarlozing werd in de pedagogische diagnose van kindbeschermers een sleutelbegrip.¹ Meer en meer werd in kringen van opvoedkundigen en politici het gezinsleven geïdealiseerd. Het waren de ouders die hun taken en verantwoordelijkheden niet aankonden. Hun tekortschieten in opvoedkundig opzicht werd gezien als de oorzaak van kinderleed en van overlast door diezelfde kinderen voor hun medemens. Armoede, ziekte en onwetendheid lagen aan die verwaarlozing in de optiek van kindbeschermers ten grondslag. In het pedagogisch

* Dr. Bernard Kruithof studeerde geschiedenis en werkt als docent aan de Universiteit van Amsterdam bij het Instituut voor Interdisciplinaire Studies en de bachelor Gedrag & Samenleving. Deze bijdrage is een vervolg op een bewerking van Kruithof (2008). Als altijd met veel dank aan Kitty Roukens.

1 Zie Bakker, Noordman e.a., 2006, p. 377 en hoofdstuk 10, Kinderbescherming, *passim*. Zie ook Kruithof, 1990.

handboek van Geluk uit 1882 schrijft deze: ‘Geheel verkeerd is de opvoeding daar, waar de kinderen in plaats van tot het goede, tot het kwade opgeleid of ten minste door het voorbeeld der ouders verleid worden. In de achterbuurten der groote steden zullen wel de meeste voorbeelden van zulk een opvoeding te vinden zijn.’² Van der Aa was als hoge ambtenaar verantwoordelijk voor de opstelling van de Kinderwetten die aan het einde van de negentiende eeuw werden voorbereid door het ministerie van Justitie. Hij meende dat het niet alleen de achterbuurten van de stad waren die verwaarlozende ouders herbergden, maar dat er in het hele land streken waren waar de toestand ‘zoodanig was, dat als men strenge eischen stelt, nagenoeg alle ouders in die streken te ontheffen en te ontzetten zouden zijn’ (Kruithof en De Rooy, 1987, hp. 651). Zover zou het niet komen, maar het geeft wel aan dat er grote bezorgdheid bestond over de opvoedende vermogens van ouders. Vooral als die ouders arm waren.

Gestichten en inrichtingen

In de negentiende eeuw werden er oplossingen bedacht voor het vraagstuk van de verwaarloosde kinderen en hun verwaarlozende ouders. Tientallen tehuizen en gestichten werden opgericht om kinderen in gevaar voor kortere of langere tijd te verzorgen. In 1847 was dominee Ottho Gerhard Heldring ernstig geschokt na een bezoek aan de vrouwengevangenis in Gouda. Hij begon in de Betuwe met reddingswerk voor gevallen vrouwen en meisjes. Het Asyl Steenbeek was zijn eerste opvanghuis, maar al snel bleek dat er grote behoefte was aan veel meer opvang voor verwaarloosde meisjes en jongens. Een van de vele nieuwe inrichtingen was de Martha-Stichting in Alphen aan den Rijn, opgericht in 1883. Het grote aantal kinderen dat in tehuizen werd grootgebracht, was, in de woorden van dominee De Visser, ‘eene verschrikkelijke aanklacht tegen honderden vaders en moeders, die hunnen ouderplicht verzaakten en hunnen

2 Geluk, *Woordenboek voor opvoeding en onderwijs*, 1882, p. 843, geciteerd in Bakker, Noordman e.a., 2006, p. 385.

huwelijkseed braken'.³ Hoe goed ook de bedoelingen waren van de kindbeschermers en hun inrichtingen, zelf waren ze zich maar al te goed bewust van het feit dat een gesticht een goed gezinsleven niet kan evenaren. Hendrik Pierson, de opvolger van dominee Heldring, schreef daar herhaaldelijk over: een inrichting, hoewel vaak de enige oplossing, was en bleef een noodzakelijk kwaad.⁴ Daar kwam nog bij dat de kinderen op elk moment weer door hun eigen ouders konden worden teruggehaald, zolang er geen wettelijke grondslag was voor de particuliere kindbescherming. Dat was Pierson – en hij was niet de enige – een doorn in het oog.

'In een oogenblik van radeloosheid wordt een kind of meisje hierheen gezonden, vreemde oogen moeten alles goedmaken, wat bedorven is. Maar spoedig, door de afwezigheid, de brieven van het kind, of door kleine bewijzen van een beter gedrag week gemaakt, krijgen de ouders medelijden en halen het meisje terug, dat nu de handen nog meer vrij heeft dan vroeger. Sommige menschen begrijpen in het geheel niet, dat strengheid ook liefde is en behandelen hunnen kinderen met verderfelijke toegevendheid.'⁵

En daarom zou het goed zijn, als er een wettelijke regeling kwam. Kinderen zouden rechten moeten krijgen om door de Staat beschermd te kunnen worden. 'De staat heeft het recht en de plicht de minder-jarige te beschermen. (...) het wegnemen van de ouderlijke macht is het verste waartoe de staat mag gaan.'⁶ Vaders – ouders – behoren niet alleen rechten te hebben, maar ook plichten. Hun gezag mocht niet langer onaantastbaar zijn – in het belang van het kind. Weliswaar vonden velen, net als Pierson, dat 'de vaderlijke macht een heilig, door God zelf geschonken recht' was. Maar als die ouders tekortschoten, mocht de overheid niet werkeloos toezien. Dat betekende niet dat de overheid vervolgens als opvoeder zou mogen optreden. Staatspedagogiek was niet de bedoeling. 'Wat ik verlang is: staatsbescherming; wat ik bestrijd is: staatspedanterie; wat ik verlang is: dat de staat recht doe; wat ik bestrijd is: dat hij den

3 Zie *Na vijf-en-twintig jaren 1883-1908. Aangeboden door het Bestuur der Martha-Stichting te Alphen aan den Rijn*, 1908, p. 10.

4 Pierson schreef daarover voortdurend in de *Heldringbode*, zie bijvoorbeeld 15 maart 1896, p. 59.

5 M. Maclaine Pont in de *Heldringbode*, april 1890, p. 76.

6 Pierson in de *Heldringbode*, 15 november 1890, p. 22.

zedenmeester spele.⁷ Want hoe zou de Staat, waarvoor alle burgers gelijk zijn, kinderen kunnen opvoeden en hun (religieuze) waarden en normen kunnen bijbrengen? ‘De overheid kan geen voogd zijn, (...) zij moet een voogd benoemen’, en wel door de voogdij over te dragen aan de particuliere kinderbeschermingsinrichtingen.⁸ Voor deze opvatting kwam in de jaren negentig van de negentiende eeuw van alle kanten steun.

Kinderwetten en criteria voor ingrijpen

De vaak confessionele kinderbeschermers stonden niet alleen in hun roep om overheidsingrijpen. Progressieve liberalen vonden meer en meer dat de Staat een belangrijke taak had in de bescherming van zijn burgers. Mr. J.A. Levy, bestuurder van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, was ook een belangrijke pleitbezorger voor ingrijpen door de overheid in de landelijke vergadering van Nederlandse juristen. Vanuit die kringen klonken eveneens krachtige geluiden op om de Staat niet langer de particuliere krachtsinspanningen in de weg te laten staan. ‘Zoolang de fetisch der ouderlijke macht niet van zijn voetstuk gerukt en de strafwetgeving met het nieuwe stelsel niet in overeenstemming gebracht is, – zoo lang is ten onzent individuele offervaardigheid, hoe bereidwillig, tot machteloosheid gedoemd.’⁹

In 1901 keurde de Tweede Kamer de Kinderwetten goed. Als belangrijkste maatregelen werden de ontheffing en ontzetting van vaders – ouders – uit de ouderlijke macht mogelijk gemaakt. De minister van Justitie verdedigde zijn voorstel door erop te wijzen dat men meer en meer tot het besef komt ‘dat tot beteugeling van de baldadigheid, losbandigheid en criminaliteit der jeugd meer heil moet worden verwacht van de praeventieve werking eener goede opvoeding dan van het ingrijpen van den strafrechter’.¹⁰ Hulp en recht werden door de Kinderwetten aan elkaar gekoppeld. Zo begon de twintigste eeuw, ooit aangeduid als *De eeuw van het kind*.¹¹

7 Pierson in de *Heldringbode*, 15 april 1898, p. 59.

8 Pierson in de *Heldringbode*, 15 november 1890, p. 23.

9 In de Voorrede van mr. J.A. Levy, in Tuckwell (1895).

10 Geciteerd in Brands-Bottema, 1988, p. 145.

11 Naar het gelijknamige boek van de Zweedse Ellen Key.

Een wat ongemakkelijk bondgenootschap van vooruitstrevende liberalen en confessionele kindbeschermers was erin geslaagd om het burgerlijk beschavingsoffensief uit de negentiende eeuw met staatssteun door te zetten.

De grote vraag bleef hoe heropvoeden in zijn werk zou moeten gaan. Van gestichten wist men dat het eigenlijk een noodzakelijk kwaad was, en dat daarin van het soort opvoeding dat een gezin zou kunnen bieden, geen sprake kon zijn. Maar ook pleeggezinnen waren niet ideaal. De schakel tussen verwaarloosde en misdadige kinderen aan de ene kant en de instellingen voor kindbescherming en tuchtscholen aan de andere kant was de rechter. Hij had de taak om hulp en recht met elkaar te verbinden. In 1921 kwamen er speciale kinderrechtters en werd de mogelijkheid om in gezinnen in te grijpen aanzienlijk uitgebreid door de invoering van de ondertoezichtstelling (OTS) van minderjarigen. Ontzetting en ontheffing waren vaak te drastische maatregelen, en als 'een kind (...) zoodanig opgroeit dat het met zedelijken of lichamelijken ondergang wordt bedreigd', kon de rechter besluiten het onder toezicht te stellen van een toezichthouder, een gezinsvoogd (De Rooy, 1985, p. 118).

Bij het plaatsen van kinderen in pleeggezinnen of inrichtingen werden de ouders zo veel mogelijk buitengesloten. Dat kon des te gemakkelijker omdat veel inrichtingen ver buiten de bewoonde wereld lagen. De ouders waren er immers de schuld van dat hun kinderen niet wilden deugden, of verwaarloosd werden. Heropvoeding zou alleen een succes kunnen worden als die ouders geen enkele invloed meer konden hebben op hun kinderen. Maar als een kind onder toezicht werd geplaatst, zo was de hoop, zou de gezinssituatie misschien wel verbeteren. Lang niet altijd kwamen die verwachtingen uit, en vaak werd een kind dat onder toezicht was gesteld, alsnog uit huis geplaatst. Daarmee was het probleem niet opgelost, maar verplaatst. Het op een zijspoor plaatsen van onmachtige of onwillige ouders leidde tot een nieuw probleem: hoe moeten kindbeschermers de aan hun zorgen toevertrouwde kinderen opvoeden? Disciplineren, africhten, streng aanpakken: dat is misschien wel een onderdeel van opvoeden, maar heeft toch verder niet veel te maken met zelfontplooiing en menswording. Dat is een oud probleem, dat eigenlijk tot op de dag van vandaag niet bevredigend is opgelost en misschien ook wel principieel onoplosbaar is. In dit verband is het nog altijd lezenswaard wat de befaamde kindbeschermers Mulock Houwer hierover al voor de oorlog schreef:

‘Wanneer men echter de beteekenis van de gezinsverpleging [en *mutatis mutandis* van opvoeding *tout court*; BK] wil uitleggen, staat men ongeveer voor dezelfde moeilijkheid, als wanneer men poogt aan te geven de intense kracht welke van de liefde uitgaat. Men komt niet verder dan tot onbevredigende woordconstructies, die geenszins het rijke en machtige, dat wij juist zoo graag uit willen beelden, weergeven.’ (Mulock Houwer, 1940)

Het proefschrift van Doret de Ruyter uit de jaren negentig van de vorige eeuw maakte nog eens duidelijk hoe ingewikkeld, pedagogisch gezien, het opleggen van hulp is. Zij stelt voor om uit te gaan van een ondergrens als criterium voor het opleggen van pedagogische hulpverlening, die zij als volgt formuleerde:

‘Pedagogische hulpverlening moet aan een gezin worden opgelegd indien het recht van een kind zich te ontwikkelen tot een minimaal rationeel, minimaal moreel of minimaal authentiek persoon wordt geschonden of indien zijn minimale rationaliteit, minimale moraliteit of zijn minimale authenticiteit wordt beschadigd door het schadelijk handelen van zijn ouders.’ (De Ruyter, 1993, p. 125)¹²

Hoe die criteria in de praktijk te vertalen zijn of zouden moeten worden, is niet minder ingewikkeld.¹³

Pogingen om te professionaliseren

De groepsleiders in de heropvoedingsinrichtingen hadden tot de Tweede Wereldoorlog zelden meer opleiding dan de lagere school en ze moesten het meer hebben van stalen zenuwen en intuïtie dan van diepgaande pedagogische en psychologische kennis (De Rooy, 1985, p. 121). En ook voor wie meende dat pleeggezinnen de voorkeur zouden moeten krijgen boven internaten, kon uit onderzoek te weten komen dat gezinsverpleging al evenmin goede resultaten opleverde. Bij gezinsvoogden, meestal vrijwilligers, was de situatie vaak niet veel beter. Ook voor hen was hun taak moeilijk en belastend. De resultaten van hun werk waren maar al te vaak teleurstellend. Uit een

¹² Zie ook de discussie daarover in De Ruyter en De Ruyter, 1995.

¹³ Hermanns, Van Nijnatten e.a. (2005) laten zien hoe breed geschakeerd het mogelijke hulpaanbod inmiddels is.

onderzoek in 1952 van mevrouw B.L.F. Clemens Schröner naar ondertoezichtstellingen uit de periode 1930-1936 bleek weinig of niets van enige positieve invloed. 'Uiteindelijk kon men van de betreffende kinderen 27,5% als geslaagd, 36,5% als matig geslaagd en 36% als mislukt in het leven beschouwen' (De Rooy, 1985, p. 122-123). Professionalisering van de zorg voor verwaarloosde en misdadige kinderen was geboden. In de jaren vijftig kwamen er diploma's Kinderbescherming A en B en in de jaren zestig en zeventig nam het aantal hulpverleners met een hbo- of universitaire achtergrond in snel tempo toe. Voor de vrijwillige gezinsvoogd was geen plaats meer. Dat betekende niet onmiddellijk dat de relatie tussen ouders en hulpverleners verbeterde. Maar er veranderde wel een en ander in de betrekkingen tussen hulpverleners en hun cliënten, zoals ze genoemd gingen worden. Disciplinerend werd vervangen door gedragswetenschappelijke benaderingen. Sterker nog: de optimistische ideeën in de jaren zestig over de maakbaarheid van de samenleving werden weerspiegeld binnen de kindbescherming door de versterking van het professionele apparaat. Deskundigheid werd belangrijker dan betrokkenheid, een gestandaardiseerde aanpak won het van intuïtief improviseren. Ouders werden zo goed en zo kwaad als dat ging serieuzer genomen, kinderen ook. Dit alles in het belang van het kind.

Het belang van het kind

Er lijkt de laatste jaren geleidelijk aan minder terughoudendheid te bestaan om onmachtige ouders met zachte overheidswang of -drang her op te voeden. Men heeft dan meestal specifieke risicogroepen op het oog (arm, jong, werkloos, alleenstaand). In kabinetsplannen wordt die steun gezien als noodzakelijke opvulling van een 'gat in de jeugdzorg', als een OTS nog te zwaar is, maar er wel angstige vermoedens bestaan over afglijden en misgaan. Gedwongen opvoedingsondersteuning als een 'lichte maatregel van kindbescherming' zou dan op zijn plaats zijn.¹⁴ Wie zouden dat moeten doen? In een interview in *NRC Handelsblad* stelt criminologe Josine

¹⁴ *Vasthoudend en effectief. Versterking van der aanpak van jeugdcriminaliteit*, kabinetsnota 28 maart 2002, p. 79.

Junger-Tas: 'Maar maatschappelijk werk en hulpverlening zijn geen wetenschap. Daar moet je je niet te veel van voorstellen.'¹⁵ Maar volgens haar zijn er wel bewezen effectieve programma's ter ondersteuning van zwakke ouders.¹⁶ Ook voor krachtiger optreden, al dan niet met de strafwet in de hand, zijn de laatste tijd veel voorstanders te vinden. Net als aan het einde van de negentiende eeuw wordt van verschillende kanten gepleit voor harder ingrijpen wanneer ouders hun kinderen verwaarlozen of zelfs mishandelen. Jan Willems schrijft in zijn proefschrift (1999) en ook elders dat de Staat het recht en de plicht heeft in te grijpen; immers, zo betoogt hij, in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind rust op de overheid de verplichting tot het 'opvoeden' van de opvoeders. Hij vindt dat de overheid niet werkeloos mag toezien bij misschien wel honderdduizend slachtoffers van kindermishandeling per jaar. De privacy van ouders en hun recht op het op hun eigen manier invullen van hun opvoedingstaken wegen in zijn opinie niet op tegen de belangen van kinderen op opgroeien zonder mishandeling. Toch is niet iedereen ervan overtuigd dat de overheid zo ver zou moeten gaan bij het ingrijpen in het private domein.¹⁷ Gevaarlijke kinderen en kinderen in gevaar hebben meestal ouders die tekortschieten in de opvoeding. Gezinsvoogden moeten die kinderen en hun ouders heropvoeden. De vraag is: hoe doen ze dat? In feite worden ze voortdurend geconfronteerd met een dubbele pedagogische paradox.¹⁸ Het kenmerk van volwassenheid is, in de woorden van de pedagoog Langeveld, 'zelfverantwoordelijke zelfbepaling'. Wie kinderen opvoedt, spreekt hen aan op een verantwoordelijkheid die er in feite nog niet is, maar die juist het product zou moeten zijn van die opvoeding. Opvoeders doen alsof het kind al verantwoordelijkheid kan dragen, alsof het al 'persoon' is.

15 Interview door Frederiek Weeda, 'Een kind hoort thuis'. Criminologe Junger-Tas over opvoeding, *NRC Handelsblad* 5 oktober 2008.

16 Idem. Verderop in het interview wordt ze als volgt geciteerd: 'Ik heb in mijn familie een keer een puber gehad die heel lastig was. Ik zei tegen haar moeder: "Doe alles wat je kunt, maar zorg dat ze uit handen van de jeugdzorg blijft!" Die interventies van jeugdzorg zijn vaak schadelijker dan als je helemaal niks doet.' Over de overheid oordeelt ze: 'Overigens komt alle overheidsbemoeienis voort uit goede bedoelingen van minister Rouvoet en van Justitie. Bij Justitie begon het onder minister Donner, zo'n ouderwets christen die nogal streng is, niet onder de huidige minister van justitie, Hirsch Ballin. Maar dit soort goede bedoelingen van een overheid zijn funest.'

17 Zoals hoogleraar Staatsrecht en Onderwijsrecht Ben Vermeulen dat in een reactie op Willems aangeeft (Vermeulen, 2002).

18 Uitvoeriger hierover is Ido Weijers (2001).

En juist daardoor wordt die verantwoordelijkheid van een mogelijkheid tot steeds meer een feitelijkheid. Wanneer nu gezinsvoogden ouders heropvoeden, staan zij voor hetzelfde fenomeen. Ouders zijn tekortgeschoten in hun verantwoordelijkheid voor de opvoeding, en hun moet worden geleerd dat ze verantwoordelijkheid dragen maar – getuige de oplegging van een maatregel – dat helemaal niet aankunnen. Ouders worden daarmee als het ware opnieuw 'kinderen', maar nu van de betrokken voogdij-instelling. Dat vooronderstelt dat de gezinsvoogd weet hoe hij die opvoedingsdynamiek kan hanteren. Zoals een gezinsvoogd het formuleerde: 'Een ondertoezichtstelling dwingt ons te werken met de ouders en ervoor te zorgen dat zij weer de verantwoordelijkheid op zich kunnen nemen.' Ouderlijke opvoeding heeft als voorwaarden nabijheid, vertrouwen, contact – en daar ontbreekt het vaak aan in de opvoeding die scheef gaat. Maar hoe kan een gezinsvoogd nabijheid, vertrouwen, contact opbouwen wanneer verreweg het grootste deel van zijn tijd opgaat aan administratieve handelingen, verricht binnen kantoor tijd? En die aspecten van zijn werk zijn er na 1995 niet eenvoudiger op geworden. Veel behandelingsplannen zijn niet af binnen de daarvoor gestelde termijn van zes weken. En het geven van 'aanwijzingen', schriftelijke bevelen aan ouders, wordt maar zelden zo gehanteerd als de bedoeling was.¹⁹ Naast specifieke maatregelen zijn er ook meer algemene. Gabriël van den Brink bepleit al jaren de noodzaak van nieuwe beschavings-offensieven, en daar valt ook wel iets voor te zeggen (Van den Brink, 2004). In elk geval is dat minder eenzijdig gericht op een denken in technologische oplossingen, zoals het monitoren door middel van elektronische dossiers van alle kinderen vanaf hun geboorte, om op die manier een instrument in handen te hebben om vroegtijdig en preventief in te grijpen. De pleidooien daarvoor worden vooral gebaseerd op een aantal missers van de kindbescherming, dat in een recent verleden mede heeft geleid tot de tragische dood van een aantal kinderen. Er had vroeger moeten worden ingegrepen. En dat zou gekund hebben wanneer alle instanties op één lijn hadden geze-

19 Zie de dissertatie van Annemieke Schuytplot (1999), waarvoor zij een jaar lang ouders, kinderen en voogden heeft gevolgd. Uit haar onderzoek komt nog eens naar voren hoe weinig direct contact van de gezinsvoogd met de betrokken kinderen en hun ouders in feite voorkomt. Ook uit een onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut van 2000 bleek dat schriftelijke aanwijzingen nauwelijks werden gebruikt door gezinsvoogden (Bruning, 2008, p. 122).

ten, door elkaar ingelicht waren en hadden samengewerkt. Maar een elektronisch dossier is geen panacee. Er worden allerhande gegevens bij elkaar gezet, zonder dat duidelijk is of die gegevens wel kloppen, of er uniformiteit in concepten en beoordelingen is. En wie kan er inzage in krijgen, en wat gaat er dan mee gebeuren? En als er onjuistheden in staan, hoe krijg je die er weer uit? En hoe lang blijven al die gegevens bewaard? In *Binnenlands Bestuur* zegt ethicus en informaticaspecialist Ton Monasso dat over dit soort vragen veel te gemakkelijk heen wordt gestapt.²⁰ De dichter Gerrit Achterberg (1984) schreef in zijn vers *De Ambtman*:

Zij hebben zich God- en versvergeten
 Over papieren heengebogen,
 Waarin de leugen lag te drogen
 Van wat men van hem dacht te weten.

Overigens, als er iets is dat de geschiedenis ons leert, dan is het wel dat elke oplossing nieuwe en onvoorziene problemen genereert. De idee van maakbaarheid van de samenleving – bijvoorbeeld door het inzetten van elektronische dossiers – leidt nog steeds een hardnekkig bestaan.

Tot slot

De kinderbescherming stamt uit de praktijk van de negentiende-eeuwse armenzorg en wordt geregeld door wetten die in een verleden tot stand zijn gekomen. Het meest saillante gedeelte uit de Kinderwetten van 1901 was de mogelijkheid om ouders uit de ouderlijke macht te ontzetten of te ontheffen. Wie de cijfers ziet, beseft dat daarvan weinig gebruik is gemaakt. Veel meer is de OTS gebruikt, maar de werking daarvan was bij lange na niet zoals men dat had gewenst: het begeleiden en heropvoeden van de ouders bij de opvoeding van het kind. De frequente uithuisplaatsing na een OTS getuigt daarvan.

Er is nog een andere trend. Naast meer aandacht voor kinderen in gevaar zijn ook de gevaarlijke kinderen veelvuldig in de publiciteit.

En waar in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw een algemeen gevoel was dat straf niet erg effectief was, daar is nu juist een krachtiger roep om een hardere aanpak.

Is dat wel in het belang van het kind? 'Maatschappelijke factoren, gebrekkige ontwikkeling, onvoldoende kunnen overzien van de gevolgen van een verkeerde daad omdat de dader nog te jong is, al die dimensies van het jeugdstrafrecht die kenmerkend zijn geweest voor de invoering ervan, een eeuw geleden, lijken hiermee naar de marge te verdwijnen' (Weijers, 2002).

Het belang van het kind is geen vaststaand feit, maar een essentieel omstreden concept. Een korte blik op een eeuw kindbescherming maakt dat zonneklaar. Kinderbeschermers moeten niet veel van ouders hebben, maar zijn desondanks vaak op hun al dan niet afgedwongen medewerking aangewezen. Ouders op hun beurt voelen zich lang niet altijd geholpen door de kindbescherming. Wat de kinderen zelf ervan vinden, is misschien wel het minst onderzocht. Al gaat het uiteindelijk ook om hun belang – sterker nog: artikel 3 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind vereist dat bij 'alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, de belangen van het kind de eerste overweging vormen'.

Ouders hebben de verantwoordelijkheid voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind. Als ze die niet of onvoldoende kunnen dragen, moeten ze hulp, of – in de woorden van artikel 18 van het Verdrag inzake de Rechten van het kind – 'passende bijstand' krijgen. Maar daarmee is het verhaal niet afgelopen; zoals uit het verleden blijkt, begint het dan pas.

Literatuur

Achterberg, G.

Verzamelde gedichten

Amsterdam, Querido, 1984

Bakker, N., J. Noordman e.a.

Vijf eeuwen opvoeden in Nederland. Idee en praktijk: 1500-2000

Assen, Van Gorcum, 2006

Brands-Bottema, G.W.

Overheid en opvoeding

Arnhem, Gouda Quint/Deventer, Kluwer, 1988

Brink, G. van den

Schets van een beschavingsoffensief. Over normen, normaliteit en

normalisatie in Nederland
Amsterdam, Amsterdam University Press, 2004

Bruning, M.R.

*Meer kansen voor
jeugdbeschermingskinderen*
In: J.H. de Graaf, C. Mak e.a.
(red.), *Rechten van het kind en
ouderlijke verantwoordelijkheid*,
Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2008,
p. 121-134

**Hermanns, J., C. van Nijnatten
e.a. (red.)**

*Handboek jeugdzorg deel 2.
Methodieken van programma's*
Houten, Bohn Stafleu Van
Loghum, 2005

Kabinetsnota

*Vasthoudend en effectief.
Versterking van de aanpak van
jeugdcriminaliteit.* Kabinetsnota
28 maart 2002

Kruihof, B.

*Zonde en deugd in dominees-
land. Nederlandse protestanten
en problemen van opvoeding,
17^e tot 20^e eeuw*
Groningen, Wolters-Noordhoff,
1990

Kruihof, B.

*'De gebreken der opvoeding
moeten worden verholpen'.
De rechten van het kind en de
kinderbescherming in historisch
perspectief*

In: J.H. de Graaf, C. Mak e.a.
(red.), *Rechten van het kind en
ouderlijke verantwoordelijkheid*,
Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2008,
p. 137-152

Kruihof, B., P. de Rooy

*Liefde en plichtsbesef. De kinder-
bescherming in Nederland rond
1900*

Amsterdams Sociologisch Tijd-
schrift, jrg. 13, 1987, p. 637-668

Mariastichting

*Na vijf-en-twintig jaren 1883-
1908. Aangeboden door het
Bestuur der Martha-Stichting
te Alphen aan den Rijn*

Alphen aan den Rijn, 1908

Mulock Houwer, D.Q.R.

Gezinsverpleging
Eibergen, Heinen, 1940

Planque, P.A. de

*Valcooch's regel der Duytsche
Schoolmeester. Bijdrage tot de
kennis van het schoolwezen in de
zestiende eeuw*

Groningen, Noordhoff, 1926

Rooy, P. de

Kinderbescherming in Nederland

In: Bernard Kruihof, Jan
Noordman e.a. (red.), *Geschiede-
nis van opvoeding en onderwijs.
Inleiding, bronnen, onderzoek*,
Nijmegen, SUN, 1985, p. 105-127

Ruyter, D.J. de

*Met recht ingrijpend; een
pedagogisch criterium voor het
opleggen van hulp*

Amsterdam, proefschrift Vrije
Universiteit 1993

**Ruyter, D.J. de, P.A. de Ruyter
(red.)**

*Opvoedingshulp geboden.
Pedagogische criteria voor het
opleggen van hulp, theoretisch en
praktisch gezien*

Utrecht, SWP, 1995

Schuytvlot, A.

Een dynamische driehoek
Delft, Eburon, 1999

Tuckwell, G.M.

De Staat en zijne kinderen
Utrecht, J.L. Beijers, 1895

Vermeulen, B.

Maar de overheid mag toch geen zedenmeester zijn? Repliek op Jan Willems, Empowerment en responsabilisering als positieve opvoedingsvrijheid

In: M. Reuling, D.W. Postma e.a. (red.), *Opvoeding, onderwijs & overheid. Thema's uit de wijsgerige en historische pedagogiek. Bijdragen aan de 10de Landelijke Pedagogendag*
Amsterdam, SWP, 2002

Weijers, I.

Schuld en schaamte. Een pedagogisch perspectief op het jeugdstrafrecht
Houten/Diegem, Bohn Stafleu Van Loghum, 2001

Weijers, I.

De creatie van het mondige kind. Geschiedenis van pedagogiek en jeugdzorg
Amsterdam, SWP, 2002

Willems, J.

Wie zal de opvoeders opvoeden? Kindermishandeling en het recht van het kind op persoonswording
Den Haag, T.M.C. Asser Press, 1999